

T.B.M.M.
DEMOKRATİK TOPLUM PARTİSİ
Grup Başkanlığı

DTP

Sayı : 227
Tarih : 26.04.2008

2/233

5957-12611

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

5442 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 2 nci maddesi (D) fıkrasına (3) numaralı bendin eklenmesi "değiştirilen (mezra,köy,ilçe,il ve coğrafi bölge ile yerleşim birimlerinin) adlarının kullanılması" ile ilgili kanun teklifimiz gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.20.04.2008

Hasip KAPLAN
DTP Şırnak Milletvekili

Ek.Kanun Teklifi ve gerekçesi

T.B.M.M. BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	
Konuyu İnceleyen	Kişileri
Tarih: 06 Mayıs 2008	E. No: 2/233
M. B. Sek.	M. B. Sek.
M. B. Sek.	M. B. Sek.

GENEL GEREKÇE:

Cumhuriyetimizin kurulu olduğu coğrafya, Mezopotamya, Trakya, Anadolu binlerce yıl, pek çok farklı kültüre ev sahipliği yaptı. Ancak 30 bin 280 yerleşim biriminin ismi, Kürtçe, Gürcüce, Tatarca, Çerkezce, Lazca, Arapça veya farklı azınlık ve grupların dilinde olduğu için değiştirildi. Bunlardan 12 binden fazlası köy isimleriydi. Türkiye’de yer adlarının değiştirilmesi uygulaması, cumhuriyetin ilk yıllarından beri hayata geçmeye başladı. İlk kez 1925 yılında, Artvin ilinde büyük kısmı Gürcüce olan yerleşim adları Meclis-i Umûmiyye-i Vilâyet (İl Genel Meclisi) kararıyla tümüyle değiştirildi. İsim değiştirme işlemlerin resmileşmesi ise, İçişleri Bakanlığı’nın 1940 yılı sonlarında hazırladığı 8589 sayılı genelge ile gerçekleşti. Böylece “yabancı dil ve köklerden gelen ve kullanılmasında büyük karışıklığa yol açan yerleşme yerleri ile tabii yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesi” uygulaması resmen hayata geçti. Adı geçen genelgenin ardından valilikler tarafından yabancı dil ve köklerden gelen yer adlarına ilişkin dosyalar hazırlandı, söz konusu dosyalar daha sonra bakanlığa gönderildi. Ancak çalışmalar 2. Dünya Savaşı sebebiyle, uzun süre aksadı. 1949 yılına kadar bir ad değiştirme işlemi yapılmadı. Otuz bini aşkın değişiklik yapıldı.

1949 yılında 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile yer adlarının değiştirilmesi işlemleri yasal bir dayanağa kavuştu. Ardından 1957 yılında da bir “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” kuruldu. Söz konusu bu kurulun çalışmaları, çeşitli kesintiler olmakla birlikte “tarihi değeri olan yer adlarının da” değiştirildiği gerekçesiyle 1978 yılında sona erdi. Bu süre içerisinde ilgili komisyon tarafından yaklaşık olarak 75 bin yerleşme adı incelendi ve bunlardan otuz bin kadarı değiştirildi. Yine aynı kurul, 1965-1970 ve 1975-1976 yılları arasında tabii yer adlarını değiştirmeye dönük çalışmalar da yaptı. Bu çalışmalar sonucunda da 2 bin kadar yer adı değiştirildi ve bunlar bir kitap halinde yayınlandı. 1981 yılı sonrasında ise, 280 köy ismi değiştirildi. Kurul çalışmaları beş yıllık bir aranın ardından, 1983 yılında yayınlanan bir yönetmelik uyarınca yeniden başladı. Bu yeni dönem içerisinde ise, yani 1983 yılından bu yana 280 köyün ismi değiştirildi.

Değiştirilen köy adları gerçek adlarından farklı anlamlar içerdiği gibi, bazıları onur kırıcı oldu. Örneğin Şırnak İdil ilçesi Yezidi yurttaşlarımızın KIVAX olan köy ismi MAĞARA olarak, tarihi Kürtçe HARAPŞEREF ismi DİRSEKLİ, HESPIST köyü YARBAŞI olarak değiştirildi. İlçe ismi de 1937 yılında HEZEX iken tarihi ve kültürel hiçbir bağı olmadığı halde İDİL olarak değiştirildi.

Resmi verilere göre ise, son 56 yıl içinde tam otuzbin yerleşim biriminin adı değiştirildi. Bunlardan 12 binden fazlası resmi kaynaklara göre köy isimleriydi. (İçişleri Bakanlığı’nın 1982 yılında yayınladığı “Köylerimiz” adlı çalışma). Bu rakam, Türkiye’de var olan köylerin yüzde 35 kadarının isminin değiştirildiği anlamına geliyor. İsmi değiştirilen köylerin ülkedeki dağılışında en fazla dikkat çeken özellik Doğu Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki sayılarındaki artış ve yoğunlaşma oldu. Bu alan içinde yer alan köylerin tamamına yakın bir kısmının ismi Türkçe olmadığı için değiştirildi.

İsim değiştirme işlemleri yapılırken en çok şu hususlar dikkate alındı: O yerleşim biriminin Türkçe olmaması ve karışıklığa sebep olması. Birbirlerine yakın mekânlarda bulunan ama

aynı adı taşıyan köylerin isimleri de karışıklığa meydan vermemek amacıyla değiştirildi. Yapılan köy adı değiştirme işlemlerinde, traji komik uygulamalar da yaşandı. Çünkü bir kısım Türkçe isimler de, Türkçe olmadıkları gerekçesiyle değiştirildi.

Aptaldam, Aşırın, Atkafası, Cadı, Çakal, Çürük, Deliler, Domuzağı, Dönek, Haraççı, Hırsızpınar, Hıyar, Kaltaklı, Kansız, Karabelalı, Keçi, Kıllı, Komik, Kötüköy, Kuduzlar, Sınır, Şeytanabat, Zurna gibi anlamları güzel çağrışımlar uyandırmayan, insanları utandıran, gururunu incitici, yahut alay edilmesine fırsat tanıyan kelimelerden oluşan isimler, Türkçe dahi olsalar değiştirildi (İçişleri Bakanlığı 1982, 605-808). Bazı isim değişiklikleri ise mevcut adın yazı diline dönüştürülme çabasıyla sadece bir-iki harf farklılığından ibaret kaldı. Şih kelimesi içerenler şeyh, viranlar ören, ağlar ak, yörükler yürük haline dönüştürüldü. Bu tür değişiklikler, bir anlam değişmesi ya da kaybı yaratmadı. İlginçtir, içinde kızıl, çan, kilise kelimesi olan köylerin isimleri de değiştirildi. (İçişleri Bakanlığı 1982, s. 609, 715-717). Bunun dışında Kürt, Gürcü, Tatar, Çerkez, Laz, Arap, muhacir gibi kelimeler içeren köy isimleri de, buldukları ortamda "bölücülüğe meydan vermemek" amacıyla değiştirildi.

Değiştirilen köy adları içerisinde diğer bir bölümünü de, Türkçe olmadığı için değiştirilen isimler oluşturdu. Arapça, Farsça, Kürtçe, Lazca, Rumca, Ermenice, Gürcüce, Çerkezce gibi dillerde adlandırılan pek çok köy ve yer adı vardı. Türkçe bir anlam ifade etmeyen köy adları ile Arapça yahut Farsça kökü, eki olan isimler de değiştirildi, bunlara yeni adlar verildi. Ancak bu değiştirme işlemlerinde de hatalar yapılmadı değil. İsim değiştirme çalışmaları sırasında eski adı anımsatacak yenileştirmeler ile değiştirilecek ismin Türkçe anlamlarının verilmemesine dikkat edilmesi prensip olarak belirlenmiş olmasına rağmen (İçişleri Bakanlığı 1963) bazı isim değiştirmelerde buna her zaman ve her yerde uyulmadığı dikkati çekti. Örneğin Çinciva - Şenyuva (Rize), Sehrince - Serince (Urfa), Pervana - Pervane (Trabzon), Sakarsu - Şekersu (Trabzon), Melikşe - Melikşah (Trabzon) örneklerinde olduğu gibi kimi köylere eski isimlerini unutturmayacak kadar benzerleri verildi. Şemsi - Güneşli (Siirt), Telhınta - Buğdaytepe (Urfa), Tolanbar - Anbaratepe (Urfa), Telseyif - Kılıçlı (Urfa), Tilesvet - Karatepe (Urfa), Kebirkazani - Büyükkazanlı (Urfa), Telşair / Arpatepe (Mardin) örneklerinde olduğu gibi bazı Kürt isimlerinde ise eski adlar hemen tümüyle tercüme yapılarak değiştirildi.

Devletin yerleşim birimlerinin isimlerini değiştirmeye dönük uygulamalarına bakıldığında, dikkat çeken temel özellik, isimleri değiştirilen köylerin tüm ülke sathına yayılmış durumda olması oldu. Ancak bu yayılma eşit bir düzende değildi. Karadeniz, Kürt illeri ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde diğer bölgelere oranla bir yoğunlaşma görüldü. Karadeniz bölgesinde Trabzon ile Rize arasında kalan alanda yoğunlaşma gözlemlendi. Trabzon ve Rize'de toplam 495 köyün ismi değiştirildi. Bunların 20 tanesi Türkçe idi, diğerleri Rumca, Lazca, Ermenice, Gürcüce oldukları için değiştirilmişlerdi. Diğer yoğunlaşma alanları olarak dikkati çeken Samsun, Kastamonu ve Sakarya çevresinde ise ağırlıklı olarak çeşitli Türkçe isimlerin harf değişiklikleri şeklinde yenileştirmeler söz konusuydu. Kürt yurttaşlarımızın yaşadığı yerlerde de Karadeniz bölgesinde olduğu gibi değiştirilen Türkçe köy adları bulunmakla birlikte, çoğunlukla isimler Ermenice, Kürtçe veya Arapça kökenli oldukları için değiştirildiler.

İsim değiştirme olgusunu değerlendiren Fırat Üniversitesi Öğretim Üyesi Harun Tunçel, şunları söyledi: "Anadolu konumu sebebiyle binlerce yıldır pek çok farklı kültüre ev sahipliği yapmış bir kara parçası. Bu niteliği Anadolu'daki yer adlarının her birisinin geçmişten izler taşıması sonucunu da beraberinde getiriyor. 200'de yayınlanan Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde "Türkiye'de ismi değiştirilen köyler" başlıklı makalesi yayınlanan Harun Tunçel'e göre, Anadolu'daki yer adlarını üç büyük öbek olarak düşünmek gerek. Geçmiş dönemlerde yaşamış olan uygarlıklardan günümüze gelen ve bazen zaman içerisinde

söylenişleri oldukça farklılaşmış durumdaki yer adları birinci kısmı oluşturur. Diğer bölümünü ise Türkçe adlar meydana getirir. Ancak kimi yerlerde Türkçe olmayan yahut olmadığı düşünülen yer adları da mevcut. Bir başka ifade ile Anadolu'da yaşayan toplulukların yaşadıkları mekâna verdikleri adların bir kısmı da, varlığını hemen hemen hiç değiştirmeden günümüze değin sürdürdü."İsmi değiştirilen köy isimleri:

Adana'da 169, Erzincan 366, Mardin 647, Adıyaman 224, Erzurum 653, Muęla 70, Afyon 88, Eskiřehir 70, Muř 297, Ağrı 374, Gaziantep 279, Nevřehir 24, Amasya 99, Giresun 167, Nięde 48, Ankara 193, Gümüşhane 343, Ordu 134, Antalya 168, Hakkâri 128, Rize 105, Artvin 101, Hatay 117, Sakarya 117, Aydın 69, Isparta 46, Samsun 185, Balıkesir 110, İçel 112, Siirt 392, Bilecik 32, İstanbul 21, Sinop 59, Bingöl 247, İzmir 68, Sivas 406, Bitlis 236, Kars 398, Tekirdaę 19, Bolu 182, Kastamonu 295, Tokat 245, Burdur 49, Kayseri 86, Trabzon 390, Bursa 136, Kırklareli 35, Tunceli (Dersim) 273, Çanakkale 53, Kırşehir 39, ř. Urfa 389, Çankırı 76, Kocaeli 26, Uřak 47, Çorum 103, Konya 236, Van 415, Denizli 53, Kütahya 93, Yozgat 90, Diyarbakır 555, Malatya 217, Zonguldak 156, Edirne 20, Manisa 83, Elazığ 383, K. Marař 105, Erzurum 653, Mardin 647, Sivas 406, Van, 415, Kars 398, şanlı Urfa 389, Ağrı 374 Muř 297, Antep 279, Bingöl 247, Bitlis 236, Adıyaman 224 ve Bilecik'te 32,yeni birçok ilde olduğu gibi Batman ve şırnak'ta hemen hemen tamamı köy ve yerleşim biriminin ismi değiştirildi.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE :1- Tarihi,coğrafi ve yöresel adların değiştirilmesi,Cumhuriyetin kuruluşundan gelen zengin tarihi,kültürel çoğulculuğumuzun korunması,farklılıkların yaşatılması ve saygı duyulması amaçlanmıştır.

MADDE :2- Yürürlük maddesidir.

MADDE :3-Yürütme maddesidir

5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNUNUN 2 NCİ MADDESİ (D) FIKRASINA (3)
NUMARALI BENDİN EKLENEREK DEĞİŞTİRİLEN
ADLARIN KULLANILMASI
HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE : 1- 5442 sayılı İl İdaresi kanununun 2 nci maddesinin (D) fıkrasına "3" numaralı bendin eklenerek;

".....Bugüne kadar değiştirilen mezra,köy,bucak,ilçe,il ve coğrafi yerler ile yerleşim birimlerinin adları, yeni adları ile birlikte yazılır ve kullanılır... ."

MADDE : 1 Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer

MADDE : 2 Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ASLI GİBİDİR

Dr. İrfan NEZİROĞLU
Kanunlar ve Kararlar Müdürü